

СИЛАБУС

АНАТОМІЯ

(назва навчальної дисципліни)

Нормативна дисципліна

(дисципліна нормативна/ вибіркова)

рівень вищої освіти	перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
галузь знань	22 «Охорона здоров'я»
спеціальність	223 «Медсестринство»
спеціалізація	«Екстрена медицина»
кваліфікація освітня	бакалавр медсестринства
кваліфікація професійна	парамедик
освітньо-професійна програма	«Парамедик»
форма навчання	денна
курс та семестр вивчення навчальної дисципліни	<u>I курс, 1 семестр</u>

ДАНІ ПРО ВИКЛАДАЧІВ ДИСЦИПЛІНИ

Прізвище, ім'я, по батькові викладача (викладачів), науковий ступінь, учене звання	Білаш Сергій Михайлович, доктор біологічних наук, професор Проніна Олена Миколаївна, доктор медичних наук, професор Коптев Михайло Миколайович, кандидат медичних наук, доцент
Профайл викладача (викладачів)	https://klanatomy.pdmu.edu.ua/team
Контактний телефон	60-96-12
E-mail:	klanatomy@pdmu.edu.ua
Сторінка кафедри на сайті ПДМУ	https://klanatomy.pdmu.edu.ua/

ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Обсяг навчальної дисципліни

Кількість кредитів / годин – 5/150, із них:

Лекції (год.) – 32

Практичні (семінари) (год.) – 48

Самостійна робота (год.) – 70

Вид контролю іспит.

Політика навчальної дисципліни

Політика навчальної дисципліни визначається системою вимог, які викладач пред'являє до студента при вивченні дисципліни та ґрунтується на засадах академічної доброчесності. Вимоги стосуються відвідування занять (неприпустимість пропусків, запізень і т.п.); правил поведінки на заняттях (активна участь, виконання необхідного мінімуму навчальної роботи, відключення телефонів, дотримання встановленої форми одягу в операційній та ін.); заохочень та стягнень (за що можуть нараховуватися або відніматися бали і т.п.).

Політика навчальної дисципліни вибудовується з урахуванням норм законодавства України щодо академічної доброчесності, Статуту та положень ПДМУ й інших нормативних документів.

При організації освітнього процесу в ПДМУ студенти, викладачі діють відповідно до:

Положення про організацію освітнього процесу в Полтавському державному медичному університеті;

Положення про академічну доброчесність здобувачів вищої освіти та співробітників Полтавського державного медичного університету;

Правил внутрішнього розпорядку для студентів Полтавського державного медичного університету;

Положення про організацію та методику проведення оцінювання навчальної діяльності здобувачів вищої освіти в Полтавському державному медичному університеті;

Положення про організацію самостійної роботи студентів в Полтавському державному медичному університеті;

Положення про відпрацювання пропущених занять і незадовільних оцінок здобувачами вищої освіти Полтавського державного медичного університету;

Положення про порядок формування індивідуальних освітніх траєкторій здобувачами освіти ПДМУ ([https://www.pdmu.edu.ua/n-process/departments-npr/normativni-dokumenti](https://www.pdmu.edu.ua/n-process/departments/npr/normativni-dokumenti)).

Опис навчальної дисципліни (анотація) Дисципліна «Анатомія» для парамедика є фундаментальною базовою дисципліною, однією із найважливіших у системі підготовки медичних фахівців. Її вивчення передбачає набуття кожним студентом знань у світлі природничо-наукових уявлень про будову і функції організму людини в цілому, вміння використовувати набуті знання при подальшому вивченні інших фундаментальних наук медицини, та у практичній діяльності парамедика.

Пререквізити і постреквізити навчальної дисципліни

Пререквізити: Дисципліна «Анатомія» базується на вивченні латинської мови та медичної термінології

Постреквізити: Дисципліна «Анатомія» закладає основи для вивчення студентами фізіології, патології, основ практичної діяльності парамедика, фармакології та особливості застосування ЛЗ в екстрених умовах, мікробіології з профілактикою інфекцій, обстеження та визначення стану пацієнта, екстренної акушерської і гінекологічної допомоги

Мета та завдання навчальної дисципліни:

Метою вивчення навчальної дисципліни є формування цілісного уявлення про будову та принципи функціонування людського організму.

Основними завданнями вивчення дисципліни є:

- Забезпечити фахову підготовку парамедика.
- Сформувані знання, уміння і навички, необхідних для подальшого вивчення спеціальних дисциплін, передбачених навчальним планом.
- Оволодіти теоретичними і практичними знаннями з анатомії та фізіології згідно з державними стандартами освітньо-кваліфікаційної характеристики.
- Засвоїти питання будови і функції органів людського тіла, їх взаємозв'язок, біомеханічні та фізіологічні закономірності, які враховуються під час виконання своїх професійних обов'язків.

Компетентності та результати навчання, формуванню яких сприяє дисципліна (інтегральна, загальні, спеціальні, матриця компетентностей)

Інтегральна компетентність:

Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у галузі надання екстреної медичної допомоги на дошпиталеному та

ранньому ушпиталеному етапах або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів відповідної науки, проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог.

Загальні компетентності:

- Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій.

- Здатність до абстрактного мислення й генерування ідей.

- Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

- Відповідально і наполегливо ставитись до завдань і взятих обов'язків.

- Здатність до конструктивної взаємодії з іншими людьми, незалежно від їх походження та особливостей культури, і поваги до різноманітності.

- Здатність навчатися та самонавчатися.

- Здатність бути критичним та самокритичним.

- Здатність діяти на підставі етичних суджень.

- Здатність знаходити, обробляти та аналізувати інформацію з різних джерел, використовувати інформаційні та комунікаційні технології.

Спеціальні компетентності:

- Здатність розпізнавати й інтерпретувати ознаки здоров'я і його змін, хвороби чи інвалідності (оцінка/діагноз), обмежень можливості повноцінної життєдіяльності і визначати проблеми пацієнтів при різних захворюваннях та станах.

- Застосовування професійних навичок (вмінь), медичних засобів, втручань та дій для забезпечення пацієнтові/клієнтові гідного ставлення, приватності/інтимності/, конфіденційності, захисту його прав, фізичних, психологічних та духовних потреб на засадах транскультурального медсестринства, толерантної та неосудної поведінки

- Здатність зберігати недоторканість місця події, речових доказів та взаємодіяти з іншими екстреними службами

- Здатність дотримуватися принципів медичної деонтології, забезпечувати збереження лікарської таємниці та постійно удосконалювати свій професійний рівень

Результати навчання для дисципліни:

Програмні результати навчання, досягненню яких сприяє дисципліна:

- Знати і розуміти анатомію, фізіологію та інші фундаментальні медичні науки, що лежать в основі професійної діяльності парамедика, на рівні, необхідному для досягнення інших результатів освітньої програми.

- Провести первинне обстеження пацієнтів різних вікових груп, оцінити ступінь виявлених порушень, визначити потребу у проведенні екстрених рятувальних заходів. Проводити суб'єктивне та об'єктивне обстеження різних органів і систем пацієнта/постраждалого та оцінювати отримані дані.

- Зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння закономірностей розвитку суспільства.

- Здатність до самонавчання та професійного розвитку.

По завершенню вивчення навчальної дисципліни студенти повинні

— **знати:**

— будову тіла людини,

— системи, що утворюють органи та тканини на базі сучасних досягнень, макро- і мікроскопічну анатомію,

— індивідуальні статеві та вікові особливості органів і систем,

— анатомотопографічні взаємозв'язки органів, варіанти мінливості, аномалії розвитку,

— Взаємозалежність і єдність структури і функції органів людини;

вміти:

— самостійно користуватися анатомічними атласами, таблицями, муляжами, фантомами;

— визначати кісткові утвори та їхні орієнтири на живій людині;

— визначати основні групи м'язів;

— віднаходити місця пульсації на магістральних артеріях людського тіла;

— знати розміщення анатомічних утворів, які необхідно враховувати під час виконання своїх професійних обов'язків;

— розв'язувати ситуаційні задачі.

Тематичний план лекцій (за модулями) із зазначенням основних питань, що розглядаються на лекції

№ з\п	Тема лекцій	Кількість годин
<i>Модуль I. Анатомія людини</i>		
1	Предмет і завдання анатомії людини. Основні анатомічні поняття. Осі та площини. Тканина: визначення, класифікація. Частини тіла людини. Визначення та принципи будови органу. Системи органів.	2
2	Скелет, його значення. Будова кістки як органа. Класифікація кісток. Учення про сполучення кісток. Види з'єднання кісток: рухомі та нерухомі. Суглоби, їх будова та види.	2
3	Загальна характеристика м'язової системи людини. Будова скелетного м'яза як органа. Основні групи м'язів. Поняття про допоміжний апарат м'язів. М'язи тулуба, верхніх і нижніх кінцівок, голови і шиї.	2

4	Вступ до спланхнології. Анатомія органів дихання. Верхні та нижні дихальні шляхи. Ніс: зовнішній, порожнина носа. Приносові пазухи. Гортань: будова, топографія. Будова трахеї та бронхів. Легені: розташування, зовнішня та внутрішня будова, часточки, ацинус. Плевра: листки, плевральна порожнина, плевральні синуси. Середостіння.	2
5	Анатомія травної системи. Органи ротової порожнини, глотка, стравохід, шлунок. Анатомія тонкої, товстої кишок. Анатомія великих травних залоз. Нервова та гуморальна регуляція функціонування травної системи.	2
6	Анатомія органів сечової системи. Нирка: топографія правої і лівої нирки. Зовнішня будова нирки. Оболонки нирки. Внутрішня будова нирки. Сечовід: частини, топографія, будова стінки, функція. Сечовий міхур: форма, зовнішня будова, частини. Будова стінки сечового міхура: особливості будови слизової оболонки, м'язової оболонки. Жіночий сечівник. Чоловічий сечівник.	2
7	Анатомія чоловічих статевих органів. Анатомія жіночих статевих органів. Промежина. Чоловіча статева система: органи, функції. Зовнішні чоловічі статеві органи. Внутрішні чоловічі статеві органи. Промежина. Жіноча статева система: органи, функції. Класифікація органів жіночої статеві системи. Внутрішні жіночі статеві органи. Зовнішні жіночі статеві органи.	2
8	Анатомія органів ендокринної системи. Гіпофіз, шишкоподібне тіло, щитоподібна, прищитоподібні, загрудинна, наднирникові залози, ендокринна частині підшлункової залози їх топографія, гормони, функція.	2
9	Загальні принципи будови і функції серцево-судинної системи. Серце. Зовнішня будова серця. Камери серця та їх особливості. Будова стінки та клапанний апарат серця. Кровообігання серця. Проекція меж та клапанів серця на передню стінку грудної клітки. Велике, мале та серцеве кола кровообігу.	2
10	Артерії великого кола кровообігу. Аорта, її відділи. Зовнішня та внутрішня сонні артерії, їх гілки. Артерії верхніх кінцівок. Грудна та черевна частини аорти, їх гілки. Артерії нижніх кінцівок.	2
11	Венозна система. Система верхньої порожнистої вени. Вени голови та шиї: внутрішня, зовнішня, передня яремні вени. Вени верхніх кінцівок. Вени грудної клітки. Система нижньої порожнистої вени. Вени черевної порожнини. Вени порожнини таза. Система ворітної печінкової вени. Вени нижніх кінцівок.	2

12	Загальна характеристика лімфатичної системи. Класифікація та будова лімфоїдних органів: первинні (червоний, жовтий кістковий мозок, загрудинна залоза), вторинні (селезінка, лімфатичне кільце глотки, регіонарні лімфатичні вузли). Лімфа, її склад, кількість, функція. Механізм утворення та руху лімфи по лімфатичних судинах.	2
13	Система крові, її основні функції. Склад і об'єм крові у людини. Еритроцити: будова, кількість, функції. Гемоглобін, структурно-функціональні особливості, його сполуки. Лейкоцити, кількість, види. Поняття про лейкоцитоз та лейкопенію. Лейкоцитарна формула. Функції різних видів лейкоцитів. Тромбоцити, їх кількість, функції.	2
14	Головний мозок. Особливості зовнішньої, внутрішньої будови відділів головного мозку. Черепні нерви: загальна характеристика.	2
15	Спинний мозок. зовнішня та внутрішня будова. Склад передніх, задніх і бічних канатиків. Оболони спинного мозку, простори, спинномозкова рідина. Периферична нервова система. Спинномозкові нерви, їх утворення і гілки. Вегетативна нервова система.	2
16	Поняття про сенсорні системи, їх структурно-функціональна організація. Анатомія органів чуття. Орган зору. Очне яблуко. Додаткові структури ока. Провідні шляхи зорового аналізатора. Вухо. Частини вуха. Провідні шляхи слухового аналізатора.	2
ВСЬОГО		32

Тематичний план семінарських занять за модулями і змістовими модулями із зазначенням основних питань, що розглядаються на семінарському занятті

Проведення семінарських занять навчальною програмою не передбачено

Тематичний план практичних занять за модулями і змістовими модулями із зазначенням основних питань, що розглядаються на практичному занятті

№ з/п	Тема практичного заняття	Кільк. годин
Модуль 1. Анатомія людини		
Змістовий модуль 1. Анатомія опорно-рухового апарата		
1	Предмет і завдання анатомії людини. Анатомія кісток тулуба. Основні анатомічні поняття. Осі та площини. Тканина: визначення, класифікація. Частини тіла людини. Визначення та принципи будови органу. Системи органів. Анатомія кісток тулуба, з'єднання кісток тулуба.	2
2	Анатомія кісток черепа. Будова кісток черепа. З'єднання кісток черепа. Будова очної ямки, кісткової носової порожнини.	2

3	Анатомія кісток верхніх та нижніх кінцівок. З'єднання кісток верхніх та нижніх кінцівок. Верхня кінцівка: її відділи. Кістки верхньої кінцівки: відділи. Пояс верхньої кінцівки: ключиця, лопатка; їх будова. Вільна частина верхньої кінцівки: плечова кістка, кістки передпліччя і кисті, сесамоподібні кістки; їх будова. Нижня кінцівка: її відділи. Кістки нижньої кінцівки: відділи. Пояс нижньої кінцівки: кульшова кістка; її будова. Частини кульшової кістки, їх будова. Вільна частина нижньої кінцівки: стегнова кістка, кістки гомілки, стопи; їх будова.	2
4	Анатомія м'язів голови та шиї. М'язи голови: класифікація. Жувальні м'язи, їх характеристика. М'язи лиця, їх відміна від решта скелетних м'язів. Класифікація м'язів лиця, їх характеристика. Фасції голови. М'язи шиї: класифікація. Поверхневі, середні і глибокі м'язи шиї, їх характеристика. Фасції шиї: анатомічна класифікація і анатомо-топографічна класифікація.	2
5	Анатомія м'язів тулуба. М'язи грудної клітки: поверхневі і глибокі, їх характеристика. Грудна фасція, внутрішньогрудна фісція. М'язи живота: м'язи передньої, бічної і задньої стінок живота, їх характеристика. Фасції живота.	2
6	Анатомія м'язів верхньої кінцівки. М'язи верхньої кінцівки: класифікація. М'язи пояса верхньої кінцівок, їх характеристика. М'язи плеча: класифікація, їх характеристика. М'язи передпліччя: класифікація, їх характеристика. М'язи кисті: класифікація, їх характеристика. Фасції верхньої кінцівки. Пахвова ямка, пахвова порожнина, її топографія, трикутники, чотирибічний і трибічний отвори. Плечо-м'язовий канал. Борозни на передній поверхні плеча. Ліктьова ямка. Борозни на передній поверхні передпліччя. Кістково-фіброзні канали, тримачі м'язів –згиначів, тримачі м'язів-розгиначів. Канали зап'ястка, синовіальні піхви сухожилків м'язів-згиначів. Синовіальні сумки.	2
7	Анатомія м'язів та фасцій нижньої кінцівки. Топографія нижньої кінцівки. М'язи нижньої кінцівки: класифікація. М'язи пояса нижньої кінцівки: класифікація, їх характеристика. М'язи стегна: класифікація, їх характеристика. М'язи гомілки: класифікація, їх характеристика. М'язи стопи: класифікація, їх характеристика. Фасції нижньої кінцівки. М'язова і судинна затоки, їх топографія і вміст. Стегновий трикутник. Борозни на передній поверхні стегна. Привідний канал. Підколінна ямка. Канали гомілки: гомілково-підколінний канал, верхній та нижній м'язово-гомілкові канали. Борозни підшви стопи. Підшкірний розтір. Стегновий канал. Тримачі м'язів-розгиначів, тримачі м'язів-згиначів, тримачі малогомілкових м'язів. Синовіальні сумки і синовіальні піхви м'язів нижньої кінцівки. Механізми, що підтримують склепіння стопи: зтяжки стопи, пасивні (зв'язки) і активні (м'язи).	2

Змістовий модуль 2. Сплахнологія

8	Анатомія органів дихальної системи: порожнина носа, глотка, гортань, трахея. Класифікація внутрішніх органів: трубчасті і паренхіматозні. Загальний план будови стінки трубчастих органів: слизова оболонка, м'язова оболонка, зовнішня оболонка. Характеристика кожної оболонки. Загальні закономірності будови паренхіматозних органів. Залози: їх класифікація, загальні принципи будови, функції. Дихальна система: органи, функції. Верхні і нижні дихальні шляхи. Розвиток органів дихальної системи в філо- і онтогенезі. Варіанти і аномалії розвитку органів дихальної системи. Зовнішній ніс: частини, будова. Носова порожнина: присінок, носові ходи, приносіві пазухи. Функціональні частини носової порожнини. Носова частина глотки. Вікові особливості носової порожнини. Гортань. Топографія. Будова гортані: хрящі, зв'язки, суглоби, м'язи. Еластичний конус, чотирикутна перетинка. Порожнина гортані: частини, їх межі. Голосові складки, присінкові складки. Голосова щілина. Механізми голосоутворення. Рентгенанатомія гортані, ларингоскопія. Вікові особливості гортані. Трахея.	2
9	Анатомія органів дихальної системи бронхи, легені. Головні бронхи: топографія, будова стінки. Бронхове дерево. Легені: топографія, зовнішня будова. Ворота легень. Корінь легені і його компоненти. Частки, сегменти, часточки легені. Ацинус. Кровоносна система легень. Рентгенанатомія трахеї, бронхів, легень. Вікові особливості легень. Плевра. Плевральна порожнина: вміст, заутки, їх функціональне значення. Проекція плевральних мішків на стінки грудної порожнини. Середостіння: визначення, межі. Органи переднього середостіння. Органи заднього середостіння.	2
10	Анатомія травної системи: органи ротової порожнини, глотка, стравохід, шлунок. Ротова порожнина: її частини. Стінки присінка рота і власне ротової порожнини, їх сполучення. Піднебіння: тверде піднебіння, м'яке піднебіння, їх будова. Мигдалики. Язик: частини. Особливості будови слизової оболонки, м'язи язика. Малі слинні залози. Великі слинні залози. Зуби. Частини зуба. Постійні зуби: їх формула, характеристика кожного виду зубів. Глотка, її топографія, частини, сполучення. Зів, його межі. Лімфатичне (лімфоїдне) кільце глотки. Стравохід: топографія, частини, будова стінки. Шлунок: топографія, частини шлунка.	2
11	Анатомія тонкої, товстої кишок. Анатомія великих травних залоз. Тонка кишка, її відділи. Будова стінки тонкої кишки. Будова слизової оболонки. Товста кишка: відділи. Будова стінки товстої кишки: слизова оболонка. Печінка: топографія, зовнішня будова: краї, поверхні та їх рельєф. Внутрішня будова печінки. Підшлункова залоза: частини, топографія, будова, функції. Нервова та гуморальна регуляція функціонування травної системи.	2
12	Анатомія органів сечової системи. Анатомія чоловічих статевих	2

	органів. Нирка: топографія правої і лівої нирки. Зовнішня будова нирки. Оболонки нирки. Внутрішня будова нирки. Сечовід: частини, топографія, будова стінки, функція. Сечовий міхур: форма, зовнішня будова, частини. Будова стінки сечового міхура: особливості будови слизової оболонки, м'язової оболонки. Жіночий сечівник. Чоловічий сечівник. Чоловіча статева система: органи, функції. Зовнішні чоловічі статеві органи. Внутрішні чоловічі статеві органи.	
13	Анатомія жіночих статевих органів. Промежина. Жіноча статева система: органи, функції. Класифікація органів жіночої статеві системи. Внутрішні жіночі статеві органи. Зовнішні жіночі статеві органи. Яєчник: топографія, зовнішня будова, внутрішня будова, функції. Циклічні зміни будови яєчника. Вікові особливості будови яєчника. Маткова труба: топографія, частини, будова стінки, функції. Матка: топографія, форма, частини, будова стінки. Зв'язки матки, функції. Вікові особливості будови матки і варіанти її положення. Піхва: склепіння, будова стінки. Зовнішні жіночі статеві органи. Промежина: визначення, топографія. Сечостатева діафрагма: межі, м'язи, фасції, статеві відміни. Тазова діафрагма: межі, м'язи, фасції. Сідничо-відхідникова ямка: межі, вміст.	2
14	Загальні принципи будови ендокринних органів. Структурне визначення поняття "ендокринна функція". Структурні механізми реалізації дії гормонів. Класифікація ендокринних органів. Анатомія органів ендокринної системи: гіпофіз, шишкоподібне тіло, щитоподібна, прищитоподібні, загрудинна, наднирникові залози, ендокринна частині підшлункової залози їх топографія, гормони, функція.	2
15	Структурно-функціональна організація ендокринної системи. Гіпоталамо-гіпофізарна система. Роль ліберинів і статинів. Аденогіпофіз, його гормони, механізм впливу, прояви гіпер- та гіпофункцій. Щитоподібна залоза, її гормони та вплив на обмін речовин, прояви гіпер- і гіпофункцій. Прищитоподібні залози, їх гормони та функції, прояви гіпер- і гіпофункцій. Ендокринна функція підшлункової залози. Надниркові залози, їх гормони, функції. Статеві залози, їх гормони. Поняття про менструальний цикл.	2
Змістовий модуль 3. Серцево-судинна та нервова системи		
16	Загальні принципи будови і функції серцево-судинної системи. Серце. Компоненти судинної частини серцево-судинної системи: артерії, вени, судини гемомікроциркуляторного русла, лімфатичні судини. Зовнішня будова серця. Камери серця та їх особливості. Будова стінки та клапанний апарат серця. Кровопостачання серця. Проекція меж та клапанів серця на передню стінку грудної клітки. Велике, мале та серцеве кола кровообігу.	2
17	Артерії великого кола кровообігу. Аорта, її відділи. Зовнішня та внутрішня сонні артерії, їх гілки. Артерії верхніх кінцівок. Грудна та черевна частини аорти, їх гілки. Артерії нижніх кінцівок.	2

18	Венозна система. Система верхньої порожнистої вени. Вени голови та шиї: внутрішня, зовнішня, передня яремні вени. Вени верхніх кінцівок. Вени грудної клітки. Система нижньої порожнистої вени. Вени черевної порожнини. Вени порожнини таза. Система ворітної печінкової вени. Вени нижніх кінцівок.	2
19	Загальна характеристика лімфатичної системи. Імунна система. Класифікація та будова лімфоїдних органів: первинні (червоний, жовтий кістковий мозок, загрудинна залоза), вторинні (селезінка, лімфатичне кільце глотки, регіонарні лімфатичні вузли). Лімфа, її склад, кількість, функція. Механізм утворення та руху лімфи по лімфатичних судинах. Імунна система: функції. Центральні органи імунної системи (первинні лімфатичні або лімфоїдні органи): кістковий мозок, загрудинна залоза (тимус). Периферійні органи імунної системи (вторинні лімфатичні або лімфоїдні органи): структурні закономірності їх функцій.	2
20	Система крові, її основні функції. Склад і об'єм крові у людини. Еритроцити: будова, кількість, функції. Гемоглобін, структурно-функціональні особливості, його сполуки. Лейкоцити, кількість, види. Поняття про лейкоцитоз та лейкопенію. Лейкоцитарна формула. Функції різних видів лейкоцитів. Тромбоцити, їх кількість, функції.	2
21	Головний мозок. Особливості зовнішньої, внутрішньої будови відділів головного мозку. Черепні нерви: загальна характеристика.	2
22	Спинний мозок. Зовнішня та внутрішня будова. Склад передніх, задніх і бічних канатиків. Оболони спинного мозку, простори, спинномозкова рідина. Периферична нервова система. Спинномозкові нерви, їх утворення і гілки. Вегетативна нервова система.	2
23	Поняття про сенсорні системи, їх структурно-функціональна організація. Анатомія органів чуття. Орган зору. Очне яблуко. Додаткові структури ока. Провідні шляхи зорового аналізатора.	2
24	Органи слуху, нюху та смаку. Вуха. Частини вуха. Провідні шляхи слухового аналізатора. Орган нюху. Орган смаку. Загальний покрив: шкіра та її похідні.	2
	Всього	48

Самостійна робота

Винесення окремих тем на самостійне опрацювання навчальною програмою не передбачено.

Індивідуальні завдання

1. Підготовка огляду літератури за окремими темами з використанням додаткової навчальної та наукової літератури (написання рефератів): «Історичний нарис розвитку анатомії», «Будова клітини, хімічний склад, обмін речовин. Типи поділу клітин. Стадії ембріогенезу людини», «Хребет та грудна клітка в цілому», «Череп в цілому. Вікові та статеві особливості черепа», «Таз у цілому. Вікові та

статеві особливості таза», «Основні відмінності будови парасимпатичної та симпатичної частин вегетативної нервової системи», «Провідні шляхи аналізаторів зору, слуху та рівноваги, нюху, смаку», «Імунітет: визначення, види, характеристика», «Відношення внутрішніх органів до очеревини. Утвори очеревини: чепці, брижі, зв'язки, складки, ямки, заглибини», «Межі плевральних мішків і легенів. Середостіння», «Класифікація ендокринних залоз. Тканинні гормони».

2. Участь у виготовленні наочних посібників, топографоанатомічних препаратів.

3. Участь у створенні навчальних комп'ютерних програм і відеофільмів.

Перелік теоретичних питань для підготовки студентів до іспиту

1. Дати визначення кістки як органа.

2.Анатомічна номенклатура. Загальні анатомічні терміни. Осі і площини тіла людини.

3.Загальні ознаки хребців. Шийні, грудні, поперекові хребці. Крижова кістка. Куприк.

4.Ребра, Груднина. Ключиця. Лопатка.

5.Плечова кістка. Кістки передпліччя.

6.Кістки кисті.

7.Тазова та стегнова кістки.

8.Кістки гомілки та стопи.

9.Кістки черепа: лобна, тім'яна, потилична.

10.Скронева кістка: особливості будови.

11.Кістки лицевого черепа: верхня щелепа, носові кістки, виличні кістки, леміш, слъзові кістки, нижня носова раковина, нижня щелепа, піднебінна кістка, під'язикова кістка.

12.Зовнішня та внутрішня поверхні основи черепа. Череп в цілому.

13. Очна ямка, її стінки. Кісткова основа порожнини носа. Кісткове піднебіння.

14.Загальна синдесмологія. Види з'єднань. Класифікація суглобів. З'єднання між хребцями. Хребтовий стовп в цілому. Вигини хребтового стовпа.

15.З'єднання кісток поясу верхньої кінцівки.

16.Плечовий та ліктювий суглоби. З'єднання кісток передпліччя та кисті.

17.З'єднання кісток поясу нижньої кінцівки. Таз в цілому. Кульшовий суглоб. Будова, біомеханіка рухів. Колінний суглоб, будова, біомеханіка рухів. З'єднання кісток гомілки та стопи. Суглоби стопи, стопа в цілому. 18.Загальна міологія. Розвиток, будова, робота, класифікація м'язів. Допоміжний апарат м'язів.

19.М'язи та фасції грудної клітки. Діафрагма.

20.М'язи та фасції живота. Піхва прямого м'яза живота. Паховий канал. Біла лінія живота. Топографія передньої стінки черевної порожнини.

21. М'язи та фасції ший.

22.М'язи та фасції голови: жувальні та мимічні м'язи. Міжфасціальні простори голови.

23.М'язи та фасції плечового поясу. Пахвова порожнина. М'язи та фасції плеча.

23.М'язи та фасції передпліччя та кисті. Синовіальні піхви сухожилків.

24.М'язи та фасції таза.

25. М'язи і фасції стегна.
26. М'язи гомілки та стопи.
27. Загальна схема будови травної трубки (характеристика кожного шару).
28. Ротова порожнина: частини, стінки, їх будова, сполучення.
29. Піднебіння: частини, їх будова.
30. Язик: розвиток, будова, функції.
31. Зуби: види зубів, частини зуба, речовина зуба, формула постійних та молочних зубів.
32. Ротові залози.
33. Глотка: розвиток, частини, топографія, будова стінки, лімфатичне кільце глотки.
34. Стравохід: розвиток, топографія, частини, будова.
35. Шлунок: топографія, частини, будова стінки.
36. Тонка кишка: відділи, топографія, будова стінки.
37. Товста кишка: розвиток, відділи, топографія, будова стінки.
48. Підшлункова залоза: топографія, частини, будова, функції.
39. Печінка: топографія, будова, функції.
40. Жовчний міхур: будова. Загальна жовчна протока: утворення, топографія, будова.
41. Ніс: частини, будова. Носова порожнина: частини, їх будова та сполучення.
42. Гортань: топографія, будова.
43. Трахея і бронхи: топографія, будова.
44. Легені: топографія, будова, функції.
45. Плевра: будова, топографія, порожнина плеври, плевральні заутки, межі плевральних мішків.
46. Середостіння: визначення, відділи. Органи переднього середостіння.
47. Середостіння: визначення, відділи. Органи заднього середостіння.
48. Органи сечової системи: нирка, її будова, топографія.
49. Органи сечової системи: сечоводи, сечовий міхур.
50. Чоловічий та жіночий сечівники: будова, топографія.
51. Зовнішні жіночі статеві органи.
52. Внутрішні жіночі статеві органи: топографія, будова, функції.
53. Чоловічі статеві органи: топографія, будова, функції.
54. Промежина: визначення, частини, м'язи, фасції, статеві особливості. Сідничо-відхідникова ямка: стінки, вміст.
55. Ендокринні залози. Загальна характеристика. Щитоподібна залоза, прищитоподібні залози, їх розвиток, топографія, будова, функції.
56. Ендокринні залози. Загальна характеристика. Надниркові залози: розвиток, топографія, будова, функції.
57. Ендокринні залози. Загальна характеристика. Гіпофіз та шишкоподібна залоза, розвиток, топографія, будова, функції.
58. Поняття про нейрон. Сіра та біла речовина центральної нервової системи.
59. Нервові волокна, пучки, корінці, вузли, нерви. Будова простої і складної рефлекторних дуг.
60. Спинний мозок: топографія, будова, функції.
61. Оболони спинного мозку, простори між ними, їх вміст.

62. Стовбур головного мозку: топографія, будова, функції.
63. Мозочок: топографія, будова, функції.
64. Півкулі великого мозку: топографія, будова, функції.
65. Будова та розвиток шкіри. Сальні та потові залози, будова, функції. Нігті та волосся, будова, особливості розташування на тілі людини.
66. Молочна залоза, будова, топографія.
67. Складові частини зорового аналізатора.
68. Складові частини слухового аналізатора.
69. Складові частини нюхового аналізатора.
70. Складові частини смакового аналізатора.
71. Серце: топографія, варіанти положення серця, варіанти форми серця. зовнішня і внутрішня будова серця.
72. Велике коло кровообігу. Мале коло кровообігу.
73. Загальна анатомія артерій: анатомічна класифікація; класифікація за будовою стінки артерій; функції різних груп артерій. Закономірності розподілу артерій в організмі людини.
74. Аорта: частини, топографія.
75. Загальна сонна артерія: початок (лівої і правої), їх топографія, гілки. Зовнішня сонна артерія: топографія, гілки.
76. Підключична артерія: початок (правої і лівої артерії), топографічні відділи підключичної артерії, гілки.
77. Загальна клубова артерія: утворення, топографія, гілки. Внутрішня і зовнішня клубова артерія.
78. Загальна анатомія вен: анатомічна класифікація; функції різних груп вен. Закономірності розподілу вен в організмі людини.
79. Верхня порожниста вена: утворення (корені), топографія, притоки.
80. Внутрішня яремна вена: утворення, топографія.
81. Нижня порожниста вена: утворення (корені), топографія, притоки.
82. Ворітна печінкова вена: утворення (корені), притоки, ділянки збору венозної крові; топографія, розгалуження в печінці, функціональне значення.
83. Внутрішня клубова вена: топографія, класифікація притоків. Пристінкові притоки, їх топографія, ділянки збору венозної крові
84. Лімфатична система: загальна характеристика, функції.
85. Первинні лімфатичні (лімфоїдні) органи (центральні органи імунної системи): загальні закономірності будови, функції. Кістковий мозок, розвиток, топографія, будова, функції, вікові особливості. Види кісткового мозку: вікові особливості, топографія, функції.
86. Вторинні лімфатичні (лімфоїдні) органи (периферійні органи імунної системи): загальні закономірності будови, функції. Селезінка, розвиток, топографія, зовнішня будова, внутрішня будова, функції; описати і продемонструвати на препаратах. Мигдалики топографія, будова, функції.
87. Дванадцять пар черепних нервів. Загальний план будови черепних нервів.
88. Автономна частина периферійної нервової системи (вегетативна нервова система): частини, функції, об'єкти іннервації. Відмінності між соматичною нервовою системою і вегетативною нервовою системою. Морфологічні

відмінності рефлекторної дуги автономної частини периферійної нервової системи (вегетативної нервової системи).

89. Морфологічні відмінності між симпатичною і парасимпатичною частинами автономної частини периферійної нервової системи (вегетативної нервової системи).

90. Соматична частина периферійної нервової системи: частини, функції, об'єкти іннервації.

Перелік практичних навичок до іспиту

Показати та назвати на препаратах:

Змістовний модуль 1: Анатомія опорно-рухового апарату

1. Хребці: види, частини, утвори
2. Крижова кістка, утвори
3. Ребра, грудину, їхні утвори
4. Відділи верхньої кінцівки
5. Кістки плечового поясу, їхні утвори
6. Кістки вільної частини верхньої кінцівки, їхні утвори
7. Відділи кисті
8. Відділи нижньої кінцівки
9. Кістки тазу, їхні утвори
10. Кістки вільної частини нижньої кінцівки, їхні утвори
11. Відділи стопи, їхні утвори
12. Кістки склепіння черепа та їх частини
13. Кістки основи черепа та їх частини
14. Кістки лицьового черепа та їх частини
15. Плечовий суглоб
16. Ліктьовий суглоб
17. Променево-зап'ясковий суглоб
18. Кульшовий суглоб
19. Колінний суглоб
20. Гомілково-стопний суглоб
21. Шви черепа
22. З'єднання хребців з черепом та між собою
23. Жувальні м'язи
24. Частини надчерепного м'яза
25. Мімічні м'язи
26. Грудино-ключично-соскоподібний м'яз
27. Надпід'язикові м'язи
28. Підпід'язикові м'язи
29. Драбинчасті м'язи
30. Великий грудний м'яз
31. Малий грудний м'яз
32. Діафрагму
33. Двоголовий м'яз плеча
34. Триголовий м'яз плеча
35. Прямий м'яз живота
36. Зовнішній косий м'яз живота

37. М'яз – випрямляч хребта
38. Найширший м'яз спини
39. Сідничні м'язи
40. Чотириголовий м'яз стегна
41. Триголовий м'яз гомілки

Змістовний модуль 2: Спланхнологія.

1. Присінок рота.
2. Власну ротову порожнину
3. Слизову оболонку рота
4. Ясна
5. М'яке піднебіння
6. Великі слинні ротові залози
7. Постійні зуби, види зубів
8. Язик, частини, поверхні, м'язи
9. Зів.
10. Глотку, її відділи
11. Стравохід
12. Шлунок
13. Тонку кишку, її відділи
14. Товсту кишку, її відділи
15. Печінку, її долі, поверхні, зв'язки
16. Жовчний міхур
17. Підшлункову залозу
18. Зовнішній ніс. Носову порожнину
19. Гортань, хрящі гортані
20. Трахею, її біфуркацію
21. Бронхи
22. Легені, їх долі, щілини, поверхні
23. Середостіння
24. Нирки
25. Сечоводи
26. Сечовий міхур
27. Чоловічі статеві органи
28. Жіночі статеві органи
29. Ендокринні залози
30. Селезінку
31. Оболони мозку
32. Спинний мозок
33. Довгастий мозок
34. Міст
35. Мозочок
36. Півкулі головного мозку
37. Мозолисте тіло
38. Бічні шлуночки
39. Очне яблуко, його утвори
40. Кришталик

41.Допоміжний апарат ока

42.Вушну раковину

43.Середнє вухо

Змістовний модуль 3: Серцево-судинна і нервова системи

1. Аорту, частини аорти
2. Загальну сонну артерію
3. Плечо-головний стовбур
4. Легеневий стовбур
5. Легеневі артерії.
6. Зовнішню сонну артерію, її гілки
7. Язикову артерію
8. Лицеву артерію
9. Внутрішню сонну артерію
- 10.Підключичну артерію, її гілки
- 11.Хребтову артерію
- 12.Пахову артерію
- 13.Плечову артерію
- 14.Променеву артерію
- 15.Ліктьову артерію
- 16.Загальну клубову артерію
- 17.Внутрішню клубову артерію
- 18.Зовнішню клубову артерію
- 19.Стегнову артерію
- 20.Підколінну артерію
- 21.Легеневі вени.
- 22.Вени серця
- 23.Верхню порожисту вену
- 24.Плечо-головну вену
- 25.Внутрішню яремну вену.
- 26.Лицеву вену
- 27.Підключичну вену
- 28.Пахову вену
- 29.Нижню порожисту вену
- 30.Ворітну вену печінки
- 31.Загальні клубові вени
- 32.Внутрішні та зовнішні клубові вени
- 33.Стегнову вену
- 34.Підколінну вену

Методи навчання

- вербальні (лекція, лекція із запланованими помилками, лекція «прес-конференція», проблемна лекція, пояснення, розповідь, бесіда, інструктаж);
- наочні (лекція-візуалізація, спостереження, ілюстрація, демонстрація);
- практичні (різні види вправлення, практика);
- репродуктивні (виконання різного роду завдань за зразком, виконання хірургічних маніпуляцій та проведення навчальних операцій на біотренажерах);

- методи застосування знань та набуття і закріплення умінь і навичок (рольові та ділові ігри, метод проектів, метод моделювання професійних ситуацій, проведення «круглих столів», метод кейсів).

Форми і методи оцінювання

Вхідний, поточний та підсумковий контроль:

- усне та письмове опитування;
- перевірка самостійної роботи;
- контроль виконання індивідуальних завдань;
- тестування;
- практичний контроль;
- самоконтроль;
- іспит.

Форма підсумкового контролю успішності навчання – іспит

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. Проведення поточного контролю під час навчальних занять передбачає такі засоби: комп'ютерні тести, розв'язування ситуаційних задач, контроль практичних навичок із анатомії людини та знання анатомічних препаратів, з наступним аналізом і оцінюванням статевих, вікових, індивідуальних особливостей будови органів людини; аналіз топографо-анатомічних взаємовідношень органів і систем людини; варіантів мінливості органів, вад розвитку.

На кожному практичному занятті студент відповідає на тести за темою практичного заняття, на стандартизовані питання за матеріалом поточної теми і попередніх тем, знання яких необхідно для розуміння поточної теми. Відповідає на питання лекційного курсу і питання з самостійної роботи, які стосуються матеріалу поточного заняття. Демонструє рівень оволодіння практичними навичками відповідно до теми практичного заняття.

Викладач на практичному занятті оцінює знання кожного студента за чотирибальною системою відповідно до таблиці 1:

Таблиця 1

Стандартизовані узагальнені критерії оцінювання знань здобувачів вищої освіти в ПДМУ

За 4-бальною шкалою	Оцінка в ЕКТС	Критерії оцінювання
5 (відмінно)	A	Здобувач освіти виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить та опрацьовує необхідну інформацію, вміє використовувати набуті знання і вміння для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді, самостійно розкриває власні обдарування і нахили, володіє не менш ніж 90% знань з теми як під час

		опитування, та усіх видів контролю.
4 (добре)	B	Здобувач освіти вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, вільно розв'язує вправи і задачі у стандартизованих ситуаціях, самостійно виправляє помилки, кількість яких незначна, володіє не менш ніж 85% знань з теми як під час опитування, та усіх видів контролю.
	C	Здобувач освіти вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом науково-педагогічного працівника, в цілому самостійно застосовувати її на практиці, контролювати власну діяльність; виправляти помилки, серед яких є суттєві, добирати аргументи для підтвердження думок, володіє не менш ніж 75% знань з теми як під час опитування, та усіх видів контролю.
3 (задовільно)	D	Здобувач освіти відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень з допомогою науково-педагогічного працівника може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких є значна кількість суттєвих, володіє не менш ніж 65% знань з теми як під час опитування, та усіх видів контролю.
	E	Здобувач освіти володіє навчальним матеріалом на рівні вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні. володіє не менш ніж 60% знань з теми як під час опитування, та усіх видів контролю
2 (незадовільно)	FX	Здобувач освіти володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину матеріалу, володіє менш ніж 60% знань з теми як під час опитування, та усіх видів контролю.
	F	Здобувач освіти володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнання і відтворення окремих фактів, елементів, володіє менш ніж 60% знань з теми як під час опитування, та усіх видів контролю.

На останньому практичному занятті залікового модулю проводиться переведення середнього балу за поточну успішність у бали відповідно до таблиці 2:

Таблиця 2

Уніфікована таблиця відповідності балів за поточну успішність, балам за ПМК, екзамен, та традиційній чотирьохбальній оцінці

Середній бал за поточну	Бали за поточну успішність	Бали за ПМК з модуля	Бали за модуль та/або екзамен	Категорія ЄКТС	За 4-бальною шкалою
-------------------------	----------------------------	----------------------	-------------------------------	----------------	---------------------

успішність (A)	з модуля (A * 24)	(A*16)	(A*24 + A*16)			
2	48	32	80	F FX	2 незадовільно	
2,1	50	34	84			
2,15	52	34	86			
2,2	53	35	88			
2,25	54	36	90			
2,3	55	37	92			
2,35	56	38	94			
2,4	58	38	96			
2,45	59	39	98			
2,5	60	40	100			
2,55	61	41	102			
2,6	62	42	104			
2,65	64	42	106			
2,7	65	43	108			
2,75	66	44	110			
2,8	67	45	112			
2,85	68	46	114			
2,9	70	46	116			
2,95	71	47	118			
3	72	50	122			E
3,05	73	50	123			
3,1	74	50	124			
3,15	76	50	126			
3,2	77	51	128			
3,25	78	52	130	D		
3,3	79	53	132			
3,35	80	54	134			
3,4	82	54	136			
3,45	83	55	138			
3,5	84	56	140		C	
3,55	85	57	142			
3,6	86	58	144			
3,65	88	58	146			
3,7	89	59	148			
3,75	90	60	150			
3,8	91	61	152			
3,85	92	62	154			
3,9	94	62	156			
3,95	95	63	158			
4	96	64	160	B	4 добре	
4,05	97	65	162			
4,1	98	66	164			

4,15	100	66	166	А	5 відмінно
4,2	101	67	168		
4,25	102	68	170		
4,3	103	69	172		
4,35	104	70	174		
4,4	106	70	176		
4,45	107	71	178		
4,5	108	72	180		
4,55	109	73	182		
4,6	110	74	184		
4,65	112	74	186		
4,7	113	75	188		
4,75	114	76	190		
4,8	115	77	192		
4,85	116	78	194		
4,9	118	78	196		
4,95	119	79	198		
5	120	80	200		

Іспит – форма контролю рівня володіння студентами програмним матеріалом навчальної дисципліни загалом. Студент вважається допущеним до іспиту, якщо він виконав усі види робіт, передбачені навчальним планом на семестр. Семестрові екзамени здобувачі складають у період екзаменаційних сесій, передбачених навчальним планом. Перед кожним екзаменом кафедра обов'язково організовує проведення консультацій. Графік передекзаменаційних консультацій, час і місце проведення екзамену кафедра доводить до відома здобувачів вищої освіти не пізніше, ніж за 2 тижні до початку екзаменаційної сесії.

До іспиту допускаються здобувачі вищої освіти, які не мають невідпрацьованих пропущених аудиторних занять, набрали мінімальну кількість балів не меншу за 72 (що відповідає середньому балу 3,0 за поточну успішність), виконали всі вимоги з навчальної дисципліни, які передбачені робочою навчальною програмою з дисципліни, виконали фінансові зобов'язання згідно укладених угод (на навчання, проживання в гуртожитку та ін.), про що отримали відмітку в індивідуальному навчальному плані про допуск до сесії у декана (заступника декана) факультету. На допуск до семестрового екзамену не впливає академічна заборгованість з інших дисциплін.

Іспит приймається комісійно, у відповідності до «Положення про екзаменаційну комісію». Складання екзаменів проводиться відкрито і гласно. Оцінки, одержані під час екзамену особами, що атестуються, виставляються до «Відомості підсумкового семестрового контролю» та до індивідуальних планах студентів.

Іспит проводиться в один день у два етапи: комп'ютерне тестування та теоретична складова. На першому етапі здобувачі вищої освіти проходять тестування за 20 питаннями (час на виконання – 20 хвилин) з університетської бази тестових завдань з дисципліни «Анатомія людини». Кожна вірна відповідь за тестове завдання при складанні комп'ютерного контролю зараховується як 1 бал

(максимально в сумі за перший етап, відповідно 20 балів). Результат складання здобувачем вищої освіти комп'ютерного контролю не є підставою для недопуску його до складання теоретичної частини іспиту.

Екзаменаційний білет містить три конкретних базових теоретичних (практично-орієнтованих) питання, сформульовані таким чином, щоб еталонна відповідь здобувача вищої освіти на кожне орієнтовно тривала до 3-5 хвилин. Екзаменаційні білети затверджуються на раді стоматологічного факультету, підписуються деканом або його заступником.

Кожне питання екзаменаційного білету оцінюється в межах 0- 20 балів. За підсумком складання комп'ютерного контролю та теоретичної частини іспиту здобувачу освіти виставляється сумарна оцінка від 0 до 80 балів, конвертація балів у традиційну оцінку не проводиться.

За умов порушення здобувачем вищої освіти правил академічної доброчесності (п.2.2.5. Правил внутрішнього розпорядку) під час складання іспиту, отримані результати анулюються, студенту за відповідь виставляється оцінка — незадовільно» (0 балів).

Здобувачі вищої освіти, які під час вивчення навчальної дисципліни мали середній бал поточної успішності від 4,50 до 5,0, звільняються від складання екзамену і автоматично (за згодою) отримують підсумкову оцінку відповідно до «Уніфікованої таблиці відповідності балів за поточну успішність, балам за ПМК, екзамен, та традиційній чотирьохбальній оцінці», при цьому присутність здобувача освіти на екзамені є обов'язковою. У разі незгоди з оцінкою, зазначена категорія здобувачів вищої освіти складає екзамен за загальними правилами.

Здобувач вищої освіти має право на перескладання екзамену не більше 2-х разів і виключно в період екзаменаційної сесії. Дозвіл на перескладання екзамену видається деканом (або його заступником) у вигляді «Персональної відомості перескладання підсумкового контролю», який здобувач освіти отримує в деканаті під особистий підпис за пред'явленням індивідуального навчального плану. При організованому перескладанні екзамену групою здобувачів вищої освіти використовується загальна відомість. Результат перескладання екзамену засвідчується підписами всіх членів комісії у заліково-екзаменаційній відомості. Здобувачі вищої освіти, які не пересклали іспит у встановлений термін, підлягають відрахуванню з університету.

Оцінка з дисципліни виставляється на підставі суми поточної успішності здобувача вищої освіти та оцінки, отриманої при складанні екзамену. Шкала переводу загальної кількості балів у традиційну оцінку за 4-бальною шкалою для всіх дисциплін та кафедр є єдиною (згідно з таблицею 2).

Методичне забезпечення

1. Робоча навчальна програма
2. Методичні розробки лекцій
3. Методичні рекомендації для викладачів
4. Методичні вказівки для самостійної роботи студентів під час підготовки до практичного заняття та на занятті
5. Рекомендована література
6. Матеріали для контролю знань, умінь і навичок студентів:

- тести різного рівня складності
- ситуаційні задачі
- комп'ютерні контролюючі програми
- 7. Відеофільми
- 8. Мультимедійні презентації
- 9. Силабус

Рекомендована література

Базова

1. Головацький А.С., Черкасов В.Г., Сапін М.Р., Федонюк Я.І. Анатомія людини. У трьох томах. – Вінниця: Нова книга, 2006.
2. Сидоренко П. І., Бондаренко Г. О., Куц С. О. Анатомія та фізіологія людини. – К.: Медицина, 2015. – 248 с.
3. Федонюк Я.І. Анатомія та фізіологія з патологією. – Тернопіль: Укрмедкнига, 2001. – 676 с.

Додаткова

1. Френк Неттер. Атлас анатомії людини / За ред. проф. Ю.Б. Чайковського: наук. пер. з англ. канд. мед. наук А.А. Цегельського. – Львів: Наутілус, 2004. – 514 с.
2. Черкасов В.Г., Бобрик І.І., Гумінський Ю.Й., Ковальчук О.І. Міжнародна анатомічна термінологія. – Вінниця: Нова книга, 2010. – 392 с.
3. Михалевич Р.Ф. Анатомія та фізіологія з основами патології. – К.: Здоров'я, 2001. – 175 с.
4. Сакевич В.І., Мастеров Ю.І., Сакевич Р.П. Посібник для практичних занять з анатомії та фізіології з основами патології. – К.: Здоров'я, 2003. – 514 с.

Інформаційні ресурси

1. www.anatom.in.ua
2. Полтавський державний медичний університет. Кафедра анатомії з клінічною анатомією та оперативною хірургією. Здобувачу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://klanatomy.pdmu.edu.ua/resources>. – Назва з екрана.
3. Google книги [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://books.google.com.ua/books/>. – Назва з екрана.
4. Kenhub [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kenhub.com> - Назва з екрана.
5. Gavitex [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gavitex.com/share/m6i5y8rq4>. – Назва з екрана.
6. MEDUNIVER БИБЛИОТЕКА [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://meduniver.com/Medical/Book/4.html>. – Назва з екрана.

Розробники:

доктор біологічних наук, професор Білаш С.М.,
кандидат медичних наук, доцент Коптев М.М.